

■ Індыкатары якасці

«РЭЦЭПТЫ» ПАСПЯХОВАЙ ШКОЛЫ

Чаму багаж ведаў без умення іх прымяніць — гэта чамадан без ручкі?

Вясной бягучага года каля шасці тысяч беларускіх падлеткаў з больш чым 220 устаноў адукацыі ўпершыню прымуць удзел у Міжнароднай праграме па ацэнцы адукацыйных дасягненняў навучэнцаў (PISA). Адно з самых аўтарытэтных даследаванняў якасці адукацыі ў свеце заклікана даць адказ на пытанне: ці выконвае адукацыя сваю асноўную функцыю — падрыхтоўкі да самастойнага жыцця? Правяраюцца не столькі акадэмічныя дасягненні навучэнцаў, колькі іх уменне працаваць з інфармацыяй і рэальныя жыццёвыя кампетэнцыі, здольнасць вучняў усталяваць прычынна-выніковыя сувязі, іх уменне супастаўляць факты і аналізаваць, хутка прымаць рашэнні.

ЖЫЦЦЁВЫЯ ЗАДАЧКІ

На думку дырэктара дэпартамента па адукацыі Арганізацыі па эканамічным супрацоўніцтве і развіцці (АЭСР), галоўнага куратара PISA Андрэаса ШЛЯЙХЕРА, адукацыя павінна быць кампасам у складанай і нестабільнай абстаноўцы. «Папярэдняе пакаленне настаўнікаў лічыла, што матэрыял, які яны выкладаюць, будзе карысны вучням на працягу ўсяго жыцця. Але сёння школы павінны рыхтаваць вучняў да беспрэцэдэнтных перамен у эканоміцы і навакольнай рэчаіснасці, да работы на працоўных месцах, якія яшчэ не створаны; да выкарыстання тэхналогій, якія не вынайздзены, — лічыць ён. — Прасцей кажучы, свет узмагараджвае людзей ужо не за тое, што яны ведаюць, а за тое, як яны могуць выкарыстоўваць тое, што ведаюць. Сёння гэта галоўны фактар, які вызначае адрозненні ў педагогічных стратэгіях. Актуальныя цяпер становяцца разнастайныя камбінацыі ведаў, навыкі, якасці характару, якія могуць прывесці да поспеху ў кар’еры. Упор у сучаснай адукацыі павінен рабіцца на развіццё творчага пачатку, крытычнага аналізу, умення вырашаць праблемы і прымаць рашэнні. Калі паглядзець на праблему праз прызму натуральных навук і ў той жа час гісторыі, філасофіі, то такі падыход можа быць паспяховым».

У даследаванні PISA ўдзельнічаюць 15-гадовыя падлеткі. Такі ўзроставы цэнз выбраны невыпадкова. Фактычна ва ўсіх краінах свету менавіта ў гэтым узросце навучэнцы заканчваюць базавы этап адукацыі і вызначаюцца з далейшай жыццёвай і адукацыйнай траекторыяй.

Тэсты PISA, якія доўжацца дзве гадзіны, змяшчаюць тры асноўныя блокі: заданні на чытацкую адукаванасць (разуменне тэкстаў), матэматычную і прыродазнаўча-навуковую. У іх шмат тэкстаў, якія трэба ўважліва прачытаць (а для сучасных школьнікаў, якія не любяць вялікія тэксты, гэта, бадай што, самае складанае) і адказаць на шматлікія пытанні. Яны ідуць групамі, з прывязкай да канкрэтнага тэксту.

Кожны раз акцэнты ў даследаванні змяшчаюцца. Асноўная ўвага падчас апошняга маніторынгу ўдзялялася прыродазнаўча-навуковай адукаванасці і выяўленню тэндэнцый развіцця прыродазнаўча-навуковай адукацыі ў свеце за апошнія гады. У цыкле 2018 года найперш будзе правярацца чытацкая адукаванасць, а ў 2021 годзе ўпор будзе зроблены на матэматычную.

Даследаванне PISA-2015 праводзілася цалкам на камп’ютарнай аснове з выкарыстаннем не-

вага тыпу інтэрактыўных задач, якія ўяўлялі сабой камп’ютарную сімуляцыю. Напрыклад, вывучалася тэрмарэгуляцыя арганізма чалавека падчас забегу на доўгія дыстанцыі ва ўмовах павышанай тэмпературы і (ці) вільготнасці паветра. Камп’ютарная сімуляцыя давала магчымасць навучэнцам змяняць тэмпературу паветра і ўзровень вільготнасці, а таксама вар’іраваць умовы — спажывае бягун ваду ці не спажывае і гэтак далей.

Якасць адукацыі ў краіне не можа быць вышэйшая за якасць падрыхтоўкі настаўнікаў, якія працуюць у школах.

У тэсты быў уключаны таксама кампанент супрацоўніцтва — даследчыкаў цікавіла здольнасць навучэнцаў працаваць у камандзе. Падлеткам прапаноўвалася ў стасунках з нейкімі віртуальнымі партнёрамі сумесна абмеркаваць і вырашыць практычную праблему: арганізаваць, напрыклад, вытворчасць маек або стварэнне школьнай газеты і г. д. Гэта значыць, патрабавалася змадэляваць працэс узаемадзейнення паміж людзьмі і ацаніць, наколькі прадукцыйна вучань умее ўзаемадзейнічаць. Дадатковым кампанентам стала вывучэнне фінансавай дасведчанасці падлеткаў.

У ЧЫМ САКРЭТ СІНГАПУРА?

У рамках PISA, акрамя непасрэдна правядзення тэстаў, збіраецца таксама інфармацыя аб навучэнцах (сацыяльна-эканамічным становішчы сям’і, стаўленні да вучобы, задаваленасці школай і сістэмай ацэньвання, фактах дыскрымінацыі ў навучальнай установе і г. д.), апытваюцца прадстаўнікі школы, аналізуюцца сістэма адукацыі ў цэлым. Гэта дае магчымасць не проста ацаніць паспяховасць вучняў у розных краінах, а вызначыць, якія фактары спрыяюць дасягненню высокіх вынікаў.

Між іншым, вынікі PISA кожны раз цягнуць хвалю дыскусій — як унутры краін-удзельніц, так і на міжнародным узроўні. У Францыі б’юць трывогу з-за няроўных умоў у доступе да якаснай адукацыі і састарэлых метадаў выкладання. У ЗША абмяркоўваюць мэтазгоднасць адзінага агульнадзяржаўнага стандарту і шукаюць эфектыўныя шляхі для прыцягнення ў школы лепшых настаўнікаў.

У 2015 годзе найлепшыя вынікі паказаў Сінгапур. Пры гэтым сінгапурскія школьнікі прадэманстравалі высокія вынікі па ўсіх трох кампанентах комплекснага экзамену — чытанні, матэматыцы

Даследаванне PISA праводзіцца кожныя тры гады, а затым на працягу яшчэ аднаго года аналізуюцца вынікі тэстаў, перш чым яны будуць прадстаўлены сусветнай грамадскасці. Першы рэйтынг быў складзены ў 2000 годзе. Вынікі апошняга агучаны 5 снежня 2016 года. У PISA-2015 удзельнічалі 536 тысяч школьнікаў з 71 краіны, а PISA-2018 ахопіць ужо 82 краіны. Беларусь, Украіна і яшчэ 9 краін будуць у ім навічкамі.

УПОР НА ПРАФЕСІЯНАЛІЗМ НАСТАЎНІКАЎ

Арганізатары PISA лічаць, што вынікі тэстаў уяўляюць сабой аб’ектыўны інструмент для ацэнкі якасці сістэмы адукацыі ў той ці іншай краіне. Па выніках папярэдніх даследаванняў Арганізацыяй па эканамічным супрацоўніцтве і развіцці былі створаны мадэлі, якія дазваляюць прадказваць вынікі вучняў у розных краінах на аснове аналізу прынятых рашэнняў у адукацыйнай палітыцы з дакладнасцю 85 працэнтаў.

Адна з іх высноў — якасць адукацыі ў краіне не можа быць вышэйшая за якасць падрыхтоўкі настаўнікаў, якія працуюць у школах. Вынікі PISA сведчаць, што лепшыя сістэмы адукацыі адбіраюць, навучаюць і падтрымліваюць лепшых настаўнікаў. Напрыклад, поспехі фінскай школы ў першую чаргу звязваюць з павышэннем патрабавальнасці да вынікаў працы настаўніка і адначасовым пашырэннем аўтаноміі ў яго рабоце. Конкурсы на педагогічныя спецыяльнасці ў Фінляндыі — адны з самых высокіх: для таго каб на іх паступіць, неабходна належаць да траціны найлепшых выпускнікоў школы па выніках агульнаацыянальных іспытаў.

Усе краіны, якія палепшылі свае паказчыкі ў PISA, прытрымліваюцца паслядоўнай палітыкі па паліпашэнні якасці педагогічнага складу. Там ствараюць стымулы для самых паспяховых навучэнцаў, каб заахвоціць іх да педагогічнай дзейнасці, павышаюць заработную плату настаўнікам, каб зрабіць прафесію больш прывабнай, або заахвочваюць настаўнікаў, каб тыя ўдзельнічалі ў трэнінгах і педагогічных праграмах.

Адносна неабходнага фінансавання аналіз PISA паказвае, што

выдаткі на адукацыю, бясспрэчна, важныя, аднак яны ўплываюць на паспяховасць толькі да пэўнай мяжы. Павелічэнне фінансавання дапамагае бедным краінам. Калі ж выдаткі на вучня перавышаюць \$50 000, то простае павелічэнне фінансавання не дадае значнага прыросту ў ведах. Пры гэтым прыватныя школы не з’яўляюцца выключэннем. Славакія, якая выдаткоўвае на аднаго вучня каля \$53 000, мае такія ж вынікі, як ЗША, якія выдаткоўваюць на аднаго вучня \$115 000. Далейшы рост паказчыкаў адукаванасці залежыць ад эфектыўнасці выкарыстання фінансавых і матэрыяльных сродкаў. Большую карысць прыносяць выдаткі на падрыхтоўку настаўнікаў і павышэнне іх кваліфікацыі.

Эксперты PISA ўпэўнены, што сістэма адукацыі можа спрыяць высокай матывацыі да навучання, калі яна забяспечвае стаўленне да ўсіх вучняў як да патэнцыйна паспяховых. Толькі калі сістэма адукацыі культывуе, стымулюе і падтрымлівае веру ў тое, што ўсе вучні могуць дасягнуць больш высокіх поспехаў, тыя адчуваюць жаданне дзейнічаць і дасягаюць лепшых вынікаў. Што з’яўляецца агульным для ўсіх паспяховых краін — дык гэта прызнанне важнасці адукацыі і засяроджванне грамадскіх рэсурсаў і высілкаў на яе пастаянным удасканаленні.

У тым жа Сінгапуры адбылася «ціхая рэвалюцыя», якая засталася амаль незаўважанай на Захадзе. На першы план там выйшла развіццё творчага і крытычнага мыслення, сацыяльных навыкаў, эмацыянальнай спагадлівасці.

Беларусь пакуль не ўдзельнічала ні ў якіх міжнародных маніторынгавых даследаваннях, таму ўсе разважанні пра «якасць» выпускнікоў, якая быццам бы пагаршаецца, можна спісаць на суб’ектыўнасць такіх ацэнак. Напэўна, для таго, каб канстатаваць, што дасягненні або праблемы і сапраўды маюць месца, вельмі карысна ўбачыць сябе на фоне дасягненняў і праблем сістэм адукацыі іншых краін. Але ёсць і пэўныя апасенні: **яшчэ ніколі краіны, якія толькі далучыліся да даследавання, не дэманстравалі адразу высокія вынікі. Таму галоўнае — зрабіць правільныя высновы з агучаных рэкамендацый.**

У красавіку — маі мінулага года ў нашай краіне адбыўся пробны этап тэсціравання PISA, у якім прынялі ўдзел 66 устаноў адукацыі. Падчас яго праводзілася тэсціраванне камп’ютарнай тэхнікі, апрабаваліся заданні, прадстаўленыя міжнароднымі арганізатарамі, вялася падрыхтоўка адказных асоб для правядзення асноўнага даследавання. Пробны этап паказаў, што тэхнічна і арганізацыйна Беларусь гатовая да правядзення асноўнага этапу тэсціравання PISA. Што пакажа даследаванне, мы зможам даведацца толькі ў снежні 2019 года.

Надзея НІКАЛАЕВА